

ІНСТИТУЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ, ФІНАНСІВ, МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ПРАВА

УДК 338.432

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТА ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНІЙ СФЕРІ[©]

*Л.М. ЗАДОРЖНА, асистент
кафедри фінансів та кредиту,
Вінницький національний аграрний
університет (м. Вінниця)*

Національні економіки розвинутих країн світу досягли високого рівня економічного зростання, визначивши інноваційний шлях розвитку пріоритетним та забезпечивши йому державну підтримку. В Україні через неузгоджену діяльність державних структур, які регулюють питання, пов'язані з інноваційною політикою держави, простежується тенденція стрімкого технологічного відставання країни.

Встановлено, що основними умовами відтворення аграрної сфери і забезпечення продовольчої безпеки країни є залучення інвестицій та застосування інновацій. Аграрна сфера економіки у своєму розвитку стикається з чималою кількістю проблем, вирішення яких пов'язане з багатьма труднощами. Це значною мірою зумовлено властивими цій сфері, як і всій ринковій економіці, протиріччями. Умови глобалізації та європейської інтеграції, загострення впливу кризових явищ у глобальному масштабі диктують необхідність посилення інвестиційно-інноваційної активності господарюючих систем. Відтак, нагальною є потреба кардинальних змін у процесі формування та підтримки рівня конкурентоспроможності вітчизняних підприємств агробізнесу й впровадження заходів щодо поліпшення їх конкурентоспроможності.

В статті розглянуто основні стратегічні цілі інноваційного забезпечення розвитку аграрного сектора України, запропоновано використання (створення) інститутів, структур і механізмів задля досягнення ефективного інституційного забезпечення інноваційної діяльності. Проаналізовано та представлено низку заходів задля становлення регіональних інноваційних інститутів. Висвітлено фактори, при взаємопов'язаній дії яких можливе покращення інноваційного потенціалу аграрних підприємств.

Ключові слова: інноваційний розвиток, інноваційна інфраструктура, інституціоналізація, аграрна сфера, інноваційна діяльність.

Табл. 2. Рис. 1. Літ. 4.

Постановка проблеми. Активізація інноваційної діяльності в аграрній сфері України є актуальною й необхідною передумовою забезпечення та утримання конкурентних переваг країни, оскільки сучасний аграрний сектор економіки трансформується в наукомістку галузь виробництва. На даному етапі розвиток інноваційної сфери є й основою подолання кризової ситуації, адже нові технології дозволяють нарощувати обсяги виробництва та підтримувати необхідний рівень конкурентоспроможності виробленої продукції у довгостроковій перспективі.

[©] Л.М. ЗАДОРЖНА, 2015

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інституційне забезпечення, у тому числі в агропромисловому комплексі України, є об'єктом дослідження багатьох іноземних і вітчизняних учених, серед яких В.Я. Амбросов, А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, С.М. Ілляшенко, А.К. Кінах, Г.М. Калетнік, І.В. Курцев, Л.І. Рейкова, П.Т. Саблук, В.П. Семиноженко, Дж. Стігліц, О. Г. Шпикуляк та ін. Проте питання активізації та ефективного управління інноваційною діяльністю в агропромисловому комплексі України залишаються малодослідженими та потребують подальшого розвитку й вдосконалення.

Формулювання цілей статті. Мета статті – розглянути інституційне забезпечення інноваційної діяльності, розкрити основні заходи щодо сприяння інноваційного розвитку аграрної сфери, висвітлити слабкі сторони інноваційної інфраструктури, зробити пропозиції щодо її удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інституціональну інноваційну інфраструктуру України представляють сьогодні більше 50 інноваційних центрів різного профілю, перші з яких з'явилися ще в середині 90-х років у результаті реалізації ряду міжнародних проектів, що фінансувалися європейськими і північноамериканськими агентствами і фондами.

Певний внесок у забезпечення інноваційного розвитку здійснює аграрна наука, зокрема наукові установи Національної академії аграрних наук України. Тут проводяться випробування завершених наукових розробок, маркетингові дослідження, трансфер інновацій та наукове супроводження інноваційних проектів, науково-консультаційне та інформаційне обслуговування агроформувань. Центри наукового забезпечення агропромислового виробництва Академії, які функціонують у регіонах, активно працюють над створенням, освоєнням та організацією впровадження інновацій. Наприклад, у 2011 році ними випробувано 630, впроваджено 957 завершених наукових розробок, що має позитивно позначитися на результатах господарської діяльності сільськогосподарських підприємств у майбутньому. Проте в Україні поки що не створено ефективної системи інноваційного забезпечення аграрної галузі. Малоефективною залишається інфраструктура ринку інновацій, де практично відсутня фінансова складова, система трансферу (передачі) технологій, механізми зв'язку науки з виробництвом і стимулювання наукової діяльності (табл.1).

Реалізація визначених завдань забезпечить наступні результати:

- сповільнення еміграції робочої сили, в складі якої домінує найбільш активна її частина;
- зупинка виключення кваліфікованих кадрів з матеріального виробництва, їх перехід у сфери діяльності, які безпосередньо не впливають на науково-технічний прогрес;
- підвищення соціальної мотивації щодо творчої активності населення в сфері інноваційної діяльності;
- забезпечення конкурентоспроможного агропромислового виробництва на внутрішньодержавному і міждержавному рівнях;
- збільшення обсягів виробництва наукоємної аграрної продукції шляхом застосування інноваційних розробок, розвитку кооперації та інтеграції в агропромисловому виробництві;
- впровадження інноваційної моделі розвитку сільського господарства, соціальної сфери села та сільських територій;
- приріст валової продукції сільського господарства за рахунок досягнень науково-технічного прогресу.

Таблиця 1

Стратегічні цілі інноваційного забезпечення розвитку аграрного сектора України

№ п / п	Цілі	Індикатори розвитку	2015 р.	2020 р.	Досягнення визначеної мети та стратегічних цілей шляхом вирішення завдань
1	Адаптація національної інноваційної системи до умов глобалізації та підвищення її конкурентоспроможності	Підвищення рівня винахідницької активності в системі створення інновацій	на 15%	на 20%	1. створення конкурентоспроможного сектору досліджень і розробок, а також умов для його розширеного відтворення; 2. удосконалення нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності в країні; 3. стимулювання розвитку інноваційної інфраструктури; 4. розвиток ефективної системи стимулювання, експертизи, фінансового та юридичного супроводу інноваційної діяльності; 5. модернізація агропромислового виробництва на основі технологічних інновацій; 6. розвиток кадрового потенціалу інноваційної діяльності
		Підвищення рівня комерціалізації наукових розробок в аграрній сфері економіки	на 30%	на 35%	
2	Переорієнтація системи продукування інновацій на ринковий попит споживача	Збільшення кількості аграрних підприємств, як і здійснюють технологічні інновації	у 6 разів	у 7 разів	
3	Поліпшення кадрового забезпечення науково-інноваційної сфери і створення привабливих умов для творців інновацій	Підвищення питомої ваги науковців у віці до 40 років	до 40 %	до 45%	
4	Створення інститутів інноваційної інфраструктури	Активізація малого інноваційного аграрного бізнесу у (% від загальної кількості підприємств)	до 60%	до 70%	
		Створення нових організацій інноваційної аграрної інфраструктури	–	–	
5	Запровадження системного підходу в управлінні інноваційним забезпеченням розвитку сільського господарства	Збільшення внутрішніх поточних витрат (за рахунок надходжень з державного бюджету України) на виконання наукових та науково-технічних робіт в сфері аграрної економіки (% від рівня внутрішнього валового продукту)	до 1,5	до 1,7	

Джерело: побудовано за матеріалами [2]

Для подолання опору інноваціям в рамках інституціоналізації можливе використання двох напрямків: *державна інституціоналізація; ринкова інституціоналізація*.

Ефективна взаємодія даних напрямків дозволить реалізувати модель соціуму, в якому функціонує “Потрійна спіраль”.

НАУКА → ВЛАДА → БІЗНЕС

Розвиток сучасної економіки забезпечується безперервним формуванням нових організаційних структур та інститутів ринкової макроекономіки. Процес інституціоналізації є певним вбудованим механізмом балансування всієї системи, щоб уникнути нерационального впливу між інституційними суб'єктами. Для досягнення мети необхідно використання (створення) інститутів, структур і механізмів наступних рівнів (рис. 1).

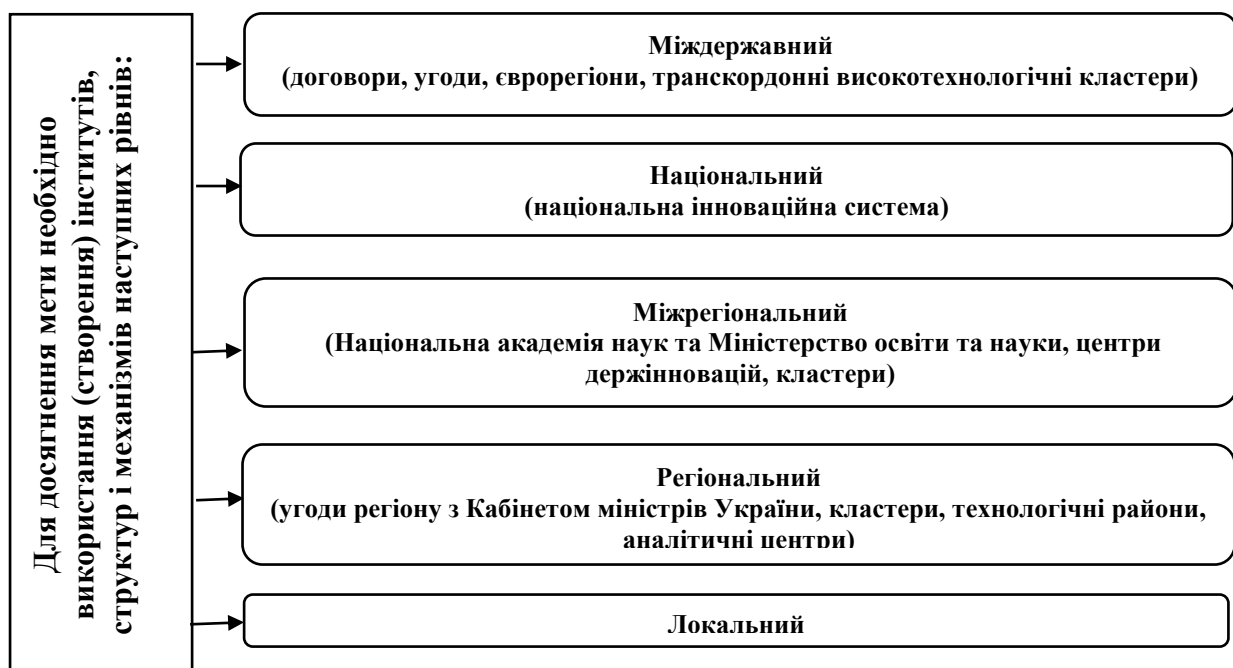

Рис. 1. Необхідні інституціональні рівні задля розвитку сучасної інноваційної діяльності

У цілому становлення регіональних інноваційних інститутів повинно відбуватися за рахунок здійснення таких заходів:

- Створення пільгового кредитування для інноваційних інститутів і суб'єктів регіональної економіки та звільнення від оподаткування прибутків банків, отриманих у результаті фінансування інноваційних проектів.

- Формування безпосередньо самих регіональних інноваційних інститутів (кредитно-гарантійних організацій, інноваційних фондів, інноваційних банків) з участю місцевих органів влади у випадку відсутності перших у регіоні.

- У регіоні повинні бути створені сильні регіональні інформаційні агентства (віртуальні біржі). Їх завдання – збір, аналіз і публікація інформації про регіональні підприємства, створення системи рейтингової оцінки інноваційної привабливості місцевих об'єктів та інноваційного потенціалу регіону загалом. Інформаційне агентство покликане інформувати населення про діяльність та переваги інноваційних інститутів з метою залучення до них вільних грошових коштів.

➤ Поглиблення інтеграції наукових та освітніх установ, стимулювання створення «академічного інноваційного поясу» навколо НАНУ та її регіональних центрів, який має складатися з підприємств, що впроваджують наукові розробки у виробництво.

➤ Внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України, що регламентують інноваційну та інвестиційну діяльність, прийняття законів про інноваційні ринки та біржі інновацій, про трансфер технологій, про основні засади формування та регулювання ринку венчурного капіталу в регіонах держави, про інтелектуальну власність та розвиток технопарків.

Тим часом, рейтинг України за показником «Інновації» у 2014-2015 рр. відповідає 81-му місцю. Найбільший вплив на підвищення значення цього рейтингу у 2014-2015 рр. порівняно з попереднім періодом мала зміна таких його складових, як: якість науково-дослідних інститутів (+2 позиції), видатки компаній на дослідження і розвиток(+46 позицій), державні закупівлі новітніх технологій і продукції (-5 позицій), наявність вчених та інженерів (-2 позиції), кількість патентів, отриманих у США на 1 млн. населення (без змін).

В черговому рейтингу Bloomberg Україна увійшла в ТОП-50 найбільш інноваційних країн світу. Так у січні 2014 наша країна посіла 49-те місце. За рік Україна втратила 7 позицій – ще в 2013 році в аналогічному дослідженні вона розташовувалася на 42-ій позиції рейтингу.

Покращення інноваційного потенціалу аграрних підприємств можливе лише завдяки взаємопов'язаній дії факторів: інвестиційна підтримка інноваційної діяльності; розвиток міжнародного науково-технічного співробітництва; створення інфраструктури інноваційної діяльності; покращення системи нормативно-законодавчих актів, що регулюють інноваційні процеси; розробка обґрунтованої та дієвої інноваційної політики.

Таблиця 2

Виробництво сільськогосподарської продукції в Україні на перспективу

Продукція	2009	2010	2012	2013	2020 прогноз	
					оптим.	песим.
Виробництво, тис.т						
зерно	46028	39271	46216	63051	80000	70000
кукурудза	10486	11953	20961	30950	50500	46500
цукрові буряки	10067	13749	18439	10789	35000	25000
соняшник	6364	6772	8387	11051	15600	14000
соя	1044	1680	2410	2774	8800	6600
ріпак	1873	1470	1204	2352	7458	4500
картопля	19666	18705	23250	22259	30000	27000
овочі	8341	8122	10017	9873	12000	10000
виноград	469	408	456	575	1392	800
плоди і ягоди	1618	1747	2009	2295	4784	3430
м'ясо у забійній вазі	1917	2059	2210	2389	4365	2558,9
молоко	11610	11249	11378	11488	23000	12450
яйця, млн.шт.	15908	17052	19110	19615	25000	20750
вовна, т	4111	4192	3724	3520	10500	6000

Джерело: побудовано за матеріалами [3]

Реалізація стратегічних напрямів розвитку сільського господарства на період до 2020 року передбачає розв'язання комплексу проблем для значного збільшення обсягів виробництва і значного підвищення якості сільськогосподарської продукції, зниження її собівартості, підвищення продуктивності праці, зростання дохідності й конкурентоспроможності галузі, вирівнювання пропорцій та соціально-економічного розвитку сільських територій.

Визначені заходи забезпечать до 2020 року (табл.2): збільшення виробництва зерна до 80,0 млн тонн; цукрових буряків – 35,0 млн тонн, картоплі – 30,0 млн тонн, овочів – 12,0 млн тонн, плодів і ягід – 4,8 млн тонн, молока – 23 млн тонн, м'яса (у живій масі) – 6,3 млн тонн, яєць – 25,0 млрд шт., вовни – 10,5 тис. тонн.

Інноваційна діяльність у сільському господарстві проходить чотири етапи розвитку: винахід інновацій, перевірка та апробація нової технології, їх відтворення та запровадження у виробництво. При запровадженні нових технологій виробництва продукція набуває покращених властивостей, тому інновації є матеріальною основою підвищення економічної ефективності виробництва продукції та ефективності господарювання галузі в цілому.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи все вищесказане, можна зробити висновок, що в найближчій перспективі врахування інноваційного чинника повинно бути однією з вирішальних умов подальшого розвитку суб'єктів господарювання в аграрній сфері. На жаль, сьогодні існує безліч проблем, що заважають ефективному й якісному розвитку агропідприємств. Для виходу з “інституційної пастки”, яка не дозволяє перейти на інноваційний шлях розвитку аграрній сфері, необхідно створити умови для отримання інноваційної ренти, мотиви і стимули до інноваційного розвитку.

Список використаних джерел

1. Рубек Н. А., Нагай О. І. Розвиток інноваційної інфраструктури: регіональний аспект / Н. А. Рубек, О. І. Нагай // Lviv Polytechnic National University Institutional Repository. – 2011. Режим доступу до статті: <http://ena.lp.edu.ua>
2. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. – К. : ННЦ “ІАЕ”, 2012. – 182 с.
3. Україна у цифрах у 2013 році Державна служба статистики України
4. Шпикуляк О.Г. Етапність інноваційного процесу та оцінка ефективності інноваційної діяльності / О.Г. Шпикуляк // Економіка АПК.– 2011.– №12. – С. 109-116.

Список використаних джерел у транслітерації / References

1. Rubek N. A., Nahay O. I. Rozvytok innovatsiynoyi infrastruktury: rehional'nyy aspekt / N. A. Rubek, O. I. Nahay // Lviv Polytechnic National University Institutional Repository. – 2011. Rezhym dostupu do statti: <http://ena.lp.edu.ua>
2. Stratehichni napryamy rozvytku sil's'koho hospodarstva Ukrayiny na period do 2020 roku / za red. YU. O. Lupenka, V. YA. Mesel'-Veselyaka. – K. : NNTS “IAE”, 2012. – 182 s.
3. Ukrayina u tsyfrakh u 2013 rotsi Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny
4. Shpykulyak O.H. Etapnist' innovatsiynoho protsesu ta otsinka efektyvnosti innovatsiynoyi diyal'nosti / O.H. Shpykulyak // Ekonomika APK.– 2011.– №12. – S. 109-116.

ANNOTATION

INSTITUTIONAL SUPPORT THE DEVELOPMENT AND FORMATION EFFECTIVENESS OF INNOVATION IN AGRICULTURE

ZADOROZHNA Larisa,
*assistant of the Department of Finance and Credit,
Vinnytsia National Agrarian University (Vinnytsia)*

National economies of developed countries have reached a high level of economic growth, identifying innovative way of development priority and providing it with state support. There is a tendency of rapid technological backwardness in Ukraine because of uncoordinated activities of state agencies that regulate issues related to innovation policy of the state. It is established that the basic conditions of reproduction of agrarian sector and food security are the attraction of investments and application of innovations. Agrarian sector in its development faces a considerable number of problems connected with many difficulties. It is largely due to contradictions inherent this field, as well as the entire market economy. Conditions of globalization and European integration, worsening the impact of the crisis in a global scale dictate the necessity to strengthen investment and innovation activity of economic systems. Therefore, there is an urgent need for radical changes in the formation and maintenance of the competitiveness of domestic agrarian enterprises and implementation of measures to improve their competitiveness.

The main strategic goals of providing innovative development of the agricultural sector of Ukraine are considered in the article, the use (development) of institutions, structures and mechanisms to achieve effective institutional support innovation are proposed. The number of measures for the formation of regional innovation institutes are analyzed and presented. Interactive factors which can improve the innovative capacity of agricultural enterprises are investigated.

Key words: innovative development, innovation infrastructure, institutionalization, agrarian field, innovation.

Tabl. 2. Figure. 1. Lit. 4.

АННОТАЦИЯ

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ РАЗВИТИЯ И ФОРМИРОВАНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В АГРАРНОЙ СФЕРЕ

ЗАДОРОЖНАЯ Лариса Михайловна,
*ассистент кафедры финансов и кредита,
Винницкий национальный аграрный университет (г. Винница)*

Национальные экономики развитых стран мира достигли высокого уровня экономического роста, определив инновационный путь развития приоритетным и обеспечив ему государственную поддержку. В Украине из-за несогласованной деятельности государственных структур, регулирующих вопросы, связанные с инновационной политикой государства, прослеживается тенденция стремительного технологического отставания страны.

Установлено, что основными условиями воспроизводства аграрной сферы и обеспечения продовольственной безопасности страны является привлечение инвестиций и применения инноваций. Аграрная сфера экономики в своем развитии сталкивается с большим количеством проблем, решение которых связано со многими трудностями. Это в

значительной степени обусловлено присущими этой сфере, как и всей рыночной экономике, противоречиями. Условия глобализации и европейской интеграции, обострение влияния кризисных явлений в глобальном масштабе диктуют необходимость усиления инвестиционно-инновационной активности хозяйствующих систем. Поэтому насущной потребностью кардинальных изменений в процессе формирования и поддержания уровня конкурентоспособности отечественных предприятий агробизнеса и внедрение мероприятий по улучшению их конкурентоспособности. В статье рассмотрены основные стратегические цели инновационного обеспечения развития аграрного сектора Украины, предложено использование (создание) институтов, структур и механизмов для достижения эффективного институционального обеспечения инновационной деятельности. Проанализированы и представлены ряд мер для становления региональных инновационных институтов. Освещены факторы, при взаимосвязанной действия которых возможно улучшение инновационного потенциала аграрных предприятий.

Ключевые слова: инновационное развитие, инновационная инфраструктура, институционализация, аграрная сфера, инновационная деятельность.

Табл. 2. Рис. 1. Лит. 4.

Інформація про автора

ЗАДОРОЖНА Лариса Михайлівна – асистент кафедри фінансів та кредиту, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, e-mail: zadorozhnaya-larisa@mail.ru).

ZADOROZHNA Larisa – the assistant of the Department of Finance and Credit, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnytsia, 3, Soniachna str., e-mail: zadorozhnaya-larisa@mail.ru).

ЗАДОРОЖНАЯ Лариса Михайловна – ассистент кафедры финансов и кредита, Винницкий национальный аграрный университет (21008, г. Винница, ул. Солнечная, 3, e-mail: zadorozhnaya-larisa@mail.ru).

Стаття надійшла до редакції 27 листопада 2015 року

